

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 01.01.2022

*Kabul Tarihi / Accepted: 28.02.2022

*Atıf Bilgisi: Atlıhan, Ş. (2022). “Çanakkale – Ayvacık Yörük ve Türkmen Giyimlerinde Gergiler (Önlükler)”. Hars Akademi, 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 97-113.

*Citation: Atlıhan, Ş. (2022). “Aprons in Yoruk and Turkmen Clothing in Çanakkale Ayvacık. Hars Akademi, 5, Aydın Uğurlu And Traditional Arts Special Issue, 97-113.

ÇANAKKALE-AYVACIK YÖRÜK VE TÜRKMEN GIYİMLERİNDE GERGİLER (ÖNLÜKLER)

Şerife ATLIHAN*

Öz

Anadolu’da her bölgenin kendine özgü eşyaları, geleneksel dokumaları, giyimleri, bunların kendine özgü desen ve renk yapıları vardır. Bölgesel yapıyı oluşturan etkenlerin başında o bölgenin iklimi, etnik yapısı, yaşam biçimi, hammadde çeşitleri, üretim teknikleri ve törenler gelir. Dokumalarda erişilebilirlik olanaklarına göre farklı malzemelerin kullanıldığı görülür.

Burada Çanakkale -Ayvacık ilçesi Yörük ve Türkmenlerin geleneksel giysileri ve bu giysilerde yer alan yörede “gergi” denilen önlükler ele alınmıştır. Önlüklerin giysideki işlevi, dokuma malzemesi ve tekniği, desenleme tekniği (nakışlama) ve desen yapıları üzerinde durulmuştur. Bu bölgede 100-120 yıl önce, göçebe döneminde kışı geçirdikleri yerlere yerleşen Yörüklerde gelenek ve göreneklerin birçoğunun halen devam ettirildiği görülmektedir. Aynı aşiretten olan birbirine yakın yerleşen köylerde gelenek ve görenekler aynıdır. Ayvacık bölgesinde çeşitli etnik gruplar yerleşmiş ya da yerleştirilmiştir. Her etnik grubun geleneksel dokumaları kendine özgüdür. Eskiden koyun- keçi sürüleri ve aileleri ile birlikte ilkbaharda yaylalara, sonbaharda iklimi ılık olan “kışlak” dedikleri yerlere göçerlerdi. Bu nedenle şimdi yerleştikleri yerler tarıma uygun değildir. Bu nedenle yerleşik Yörükler, eskiden olduğu gibi geçimlerini sürülerinin ve halı-kilim dokumacılığından kazanırlar. Önceden yerleşmiş köylerde kumaş dokuması da yapılır. Dokuma endüstrisinin gelişiminden önce toplumlar ihtiyaçları olan dokumaları olanakları ölçüsünde kendileri ellerindeki malzemelerle üretirlerdi. Üretmediklerini de bu işi meslek edinmiş ustalara yaptırırlardı. Üretimlerinde kendi yaptıkları ve geliştirdikleri alet ve gereçleri kullanırlardı. Bu yerel ürünler kullanılıyorken; üretim yöntemleri, desenleri ve renkleriyle kuşaktan kuşağa aynı şekilde aktararak devam ettirilmişler, diğer bir ifadeyle gelenekselleşmişlerdir. Günümüzde teknoloji ve haberleşme araçlarının gelişimi toplumların yaşam biçimlerinde, geleneklerinde, üretim araçları ve malzemelerinde değişimler getirmiştir.

Anahtar kelimeler: Çanakkale, Yörük, giyim, gergi, önlük.

* (Emekli) Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İstanbul. atlihanserife@gmail.com / ORCID: 0002-0002-3286-3893.

APRONS (*GERGİ*) İN YORUK AND TURKMEN CLOTHING İN ÇANAKKALE AYVACIK

Abstract

Each region in Anatolia has its own unique goods, traditional weavings and clothing. They have unique patterns and color structures. The main factors that make up the regional structure are the climate of that region, ethnic structure, lifestyle, raw material types, production techniques and ceremonies. It is seen that different materials are used in weaving due to climatic reasons or according to their accessibility.

Here, the traditional clothes in the nomad villages of Ayvacık district of Çanakkale and the apron called *gergi* in the region in these clothes are discussed. The function of aprons in clothing, weaving material and technique, patterning (embroidery) and pattern structures will be emphasized. It is seen that many of the traditions and customs of the nomads, who settled in the places where they spent the winter in the nomadic period, 100-120 years ago, still continue in this region. It is seen that many of the traditions and customs still continue by nomads. Traditions and customs are the same in villages that are separated from the same tribe and settled close to each other. Various ethnic groups settled or were settled in the Ayvacık region. The traditional weaving of each ethnic group is unique. In the past, the nomads migrated with their herds of sheep and goats to the cool plateaus in the spring and to the places they call winter, where the climate is warm in the autumn. The lands they settled on now are not suitable for agriculture. For this reason, the settled nomads earn their livelihood from their herds and carpet-rug weaving, as in the past. In earlier settled villages are weaving fabrics. In the periods before the development of weaving industry, societies used to produce the weavings they needed with the materials they had, within the bounds of their possibilities. What they could not produce, they would have the masters who took this job done. In their production, they used tools and equipment that they made and developed in-house. As a result, as long as these products are used, their production methods, patterns and colors have been transferred from generation to generation in the same way, in other words, they have become traditional. Today, technology and communication facilities are easy; brought changes in their traditions, lifestyles, production tools and materials.

Key words: Çanakkale, nomad, clothing, *gergi*, apron

Giriş

Geleneksel giyim-kuşam Anadolu'nun her bölgesinde farklıdır. Bu farklılıklar; giyim parçalarının biçimlerinde, malzemelerinde, üretim yöntemlerinde, desenlerinde, motiflerinde, renklerinde ve bunlara verdikleri isimlerde görülür. Geleneksel giyimlerdeki yöresel özellikler, onları giyenlerin etnik yapılarını, yaşadıkları iklimi, yaşam koşullarını, törenlerini ve sosyal konumlarını ortaya koyar (Tansuğ 2006: Kitapta yöresel giyim fotoğrafları). Her bölgenin giysileri ayrı bir araştırma ve inceleme konusudur. Günümüzde geleneksel giyim-kuşamda bazı parçaların eksildiği, bunun yanında bazı parçaların dokuma, desenleme ve malzemelerinde yozlaşma görülmektedir. Anadolu'nun genelinde geleneksel giyimler günlük giyimde kullanılmaz. Bunlar törenlerde, özel günlerde ve halk danslarında giyilmektedir. Eski giyim kuşam parçaları sandıklarda saklansa da birçoğu köyleri dolaşan antika toplayıcılarına satılmışlardır. Halk dansları için geleneksel giyimlere ihtiyaç duyulduğunda ise eskiden giyildiği şekliyle değil, ulaşılabilen oranda benzer malzemelerle yapılmaktadır (Atlıhan 1997: 67). Halk giyim-kuşamının zamanla unutulacağı kaçınılmazdır ve kayıt altına alınması gerekmektedir. Giyimdeki her parçanın işlevi farklıdır ve buna göre şekillenmiştir.

Giyim-kuşam alanında araştırma yapılırken tepeden tırnağa her parçanın kesim şekli, dikildikleri kumaşların malzemesi, dokuma örgüleri, dokumadaki çözgü, atkı sıklıkları, ipliklerin büküm sayısı ve yönü, varsa üzerindeki desen ve motiflerin teknikleri (dokuma sırasında desenleme, işleme, aplike, oya, vb.) analiz edilmelidir. Kimler tarafından ve ne tür tezgâhlarda dokundukları belgelenmelidir.

Bu yazıda Ayvacık çevresinde 1990'lı yıllarda geleneksel giyim-kuşam üzerine yaptığım alan araştırmasında belgelediğim giyim parçalarından gergiler (önlükler) ele alınacaktır.

Yörenin Sosyolojik ve Ekonomik Yapısı

Ayvacık bölgesinde değişik yerlerden gelip yerleşmiş ya da yerleştirilmiş farklı etnik gruplar bulunmaktadır. Yöre halkı kendi içinde; “Türk”, “Göçebe” ve “Türkmen” diye ayrım yapar. Türkler bu bölgede 200-300 yıl önceden beri yerleşik yaşamaktadır. Eski yerleşik köylerin bazılarında 93 Harbi'nden¹ sonra Balkanlar'dan gelmiş göçmenler yaşarlar. Eskiden yerleşen Türkler tarım ve kısmen hayvancılıkla geçinirler. Çünkü Ayvacık ilçesi ve köylerinin bulunduğu arazi tepelik ve volkaniktir. Tarıma uygun verimli topraklar ve geniş ovalar yoktur. Sadece Ayvacık'ın batısında Ege Denizi kıyısında bulunan Tuzla ovası ve yakınlarındaki arazilerde sera ve açık tarla sebzeçiliği yapılmaktadır. Eski yerleşenler yani “Türk” denilen halklar da eskiden göçebe olarak yaşamışlardır. Bugün sahip oldukları küçük araziler; kendileri ve hayvanlarının yiyeceklerini üretecek kadardır. Ayvacık topraklarının

¹ 1877-1978 yıllarında yapılan Osmanlı-Rus savaşı sonrası. Rumi takvime göre 1293 yılı olduğu için “93 harbi” denilmiştir.

batı ve güney kıyılarında zeytinlikler vardır. Kıyı bölgelerdeki köylerde eskiden yerleşenler balıkçılık da yaparlar. Tuzla ovası çevresindeki köylerde birçok kaplıca bulunmaktadır.

Yeni yerleşen Yörüklere eskiden olduğu gibi şimdi de “göçebe” denilmektedir. Göçebeler Ayvacık’ın batısında 80-85 yıl önce yerleşenlerdir. Bu grup azınlıktadır. Bunlar yerleşik yaşama geçmeden önce hayvanlarıyla Kaz Dağları’nda yaylaya çıkar, kışı da şimdi yerleştikleri yerde geçirirlermiş. Göçebe dönemlerinde yaylada ve kışlakta “keçe ev” dedikleri kubbe biçimli keçe örtülü çadırlarda yaşarlarmış. Aynı aşirete ait olan obalar birbirine yakın yerleşmişlerdir. Yerleştikleri yıllarda evlerini bir odalı taş duvarlı, düz toprak çatılı olarak inşa etmişlerdir (Atlıhan 2016: 93, Şekil 1) Bu obaların tarıma uygun hiç arazileri yoktur. Geçimlerini genellikle koyun-keçi sürülerinden sağlarlar (Atlıhan 1997: 66). Ahır hayvancılığı yoktur. Çobanların dışındaki nüfus, yazları Tuzla ovasında, kışları da çevrelerindeki zeytinliklerde gündelikçi ve bazen de kıyı kesiminde bulunan turizm işletmelerinde işçi olarak çalışırlar. Bazı aileler köylerinin dışında zeytin bahçesi satın almışlardır. Eskiden olduğu gibi, sürülerinin yünlerinden hem kendi ihtiyaçlarını karşılamak hem de satmak için dokumalar yaparlar. Satmak için genellikle halı dokurlar. Eskiden yerleşen köylerden sipariş edilen halı ve kilimleri dokurlar. Eskiden, “Türk” denilen erken yerleşen köylerde bezler dokunup, Yörüklere satılır ya da halı ve kilimlerle değişilmiştir.

Türkmenler bu bölgede azınlık olan diğer bir gruptur. Sayıları göçebelerden fazladır. Ayvacık’ın doğusunda, Kaz Dağı eteklerinde 130-180 yıl önceleri yerleşmişlerdir. Türkmenlerin yerleştikleri köyler orman içleri ya da orman kenarlarıdır. Türkmenler eskiden dağlarda ağaç işlerinde çalışarlarmış. Dağlarda kendilerinin “Topak ev” dedikleri kubbe biçimli, keçe örtülü çadırlarda yaşarlarmış.² Zamanla Yerleşik yaşama geçip, evler yapıp köyler kurmuşlardır. Ayvacık’taki Türkmenler Alevi’dir. Ayvacık’ta “Türkmen” denildiğinde Aleviler kastedilir (Atlıhan 1997: 66). Türkmen köylerinde sadece Aleviler yaşar. Türkmenlerin birçoğu halen ağaç işçiliği ve ağaç taşıma işleri yaparlar. Birçoğu da Küçükkuşu kıyılarında turizm işletmelerinde işçi, bazıları da turizm işletmecisidir. Türkmenler gelenek, göreneklerini halen sürdürmektedir. Bundan 30-40 yıl önce ilköğretimden sonra Ayvacık dışında üniversiteye giden ve Ayvacık dışında çalışan çok az iken, günümüzde lise ve üniversitelere gidenlerin sayısı artmıştır.

Çanakkale- Ayvacık İlçesinde Yörük ve Türkmen Giysileri

Yukarıda bahsedilen üç etnik gruptan her birinin gelenek- göreneklerinde ve giyim-kuşamlarında küçük farklar vardır. Ayvacık merkezde ve eski köylerde geleneksel giyimi oluşturan parçaların tamamını bulmak mümkün olmamıştır. Ancak sandıklarda kalmış birkaç başörtüsü, çorap, şalvar vb. parçalar bulunmuştur. Birkaç evde bulunan gelinliklerin bazıları

² Topak ev için Balıkesir-Edremit Tahtakuşlar Özel Etnografya Galerisi’nde topak ev kurulmuş halde görülebilir.

çok eskimiş, bazıları giyilebilir durumda kadife bindallılara rastlanmıştır. Kendilerine sorulduğunda “Başka giyim olup olmadığını bilmiyoruz” diyorlar.

Yörükler ve Türkmenler halen özel günlerde geleneksel giysilerini giymektedir. Bunun yanında Türkmenlerde bazı giyim parçalarının bezeme ve malzemelerinde değişimler ve eksilmeler görülür.

Türkmen Giyimleri

Türkmenler sadece Ayvacık'ta değil, Çanakkale ilinin çeşitli yerlerinde yaşarlar. “*Türkmen kıyafetleri genellikle Merkez, Ayvacık, Bayramiç ve Ezine dolaylarında bulunur*” (Demirtaş 1996: 29). Türkmenler farklı ilçelerde yerleşmiş olsalar da giyimleri küçük farklılıkların dışında aynıdır. Türkmenler kendi giyimlerini kendileri dikerler.

Türkmen giyiminde sırasıyla: en alta ayak bileklerini örtecek uzunlukta paçası büzgülü ipekli renkli kumaştan veya işlemeli şalvar giyilir. Şalvardan sonra belden aşağısı pullarla süslenmiş beyaz göynek giyilir. Göyneği boncuk ve pullarla kendileri süslerler. Şalvar ve göynek eskiden yörede dokunan bezlerden dikilirken, şimdi hazır kumaşlar alınarak dikilir (Atlıhan 1997: 70, R. 3). Göyneğin üzerine Ayvacık-Bahçedere Türkmenlerinde “değere” denilen üçetek giyilir. Değereler ipek kumaşlardan dikilir. Değere giyildikten sonra bellerine “bel bağı” dedikleri çarpana ile kendilerinin dokuduğu bağı üç defa dolayarak arkada bağlar ve uçlarını sarkıtırlar (Atlıhan 2017: 103, R. 64a). Üçeteğin (değere) ön kısmına belden itibaren dizlerden aşağıya kadar 90-100 cm uzunlukta ve 55-60 cm genişliğinde “önlük” ya da “öndeç” (Demirtaş 1996: 35) dedikleri önlük bağlanır. Ayaklara çorap ve alçak ökçeli ayakkabılar giyilir. Başlıklar evli kadınlar ve bekâr kızlarda farklıdır. Kızlar başına özel bir takke giyer, onun üzerine çeki bağlanır, çekiden sonra başlarına üçgen şeklinde katlanmış yağlık, uçları çene altından çaprazlanarak kulak arkasından tepeye götürülerek bağlanır. Takke altınla ya da pullu olabilir. Evli kadınların başlarındaki takkelerin altına gelen kısmında sıralar halinde altın liralara dikilmiştir. Takkenin yan tarafından yanaklara altın liralara sarkıtılır. Takkenin üzerine üçgen şeklinde katlanmış beyaz yağlık (büyükçe tülbent) çene altından çaprazlanarak tepeye bağlanır. Sonra bant şeklinde katlanmış “çeki” denilen renkli yağlık, alından geriye doğru bağlanır (Atlıhan 1997: 71, R. 4). Eski Türkmen giyimleriyle yeni dikilen giyimlerdeki kumaşlar arasında büyük farklar vardır. Eskiden Türkmen önlükleri yünden dokunup üzerine nakış işlenmiştir (Fotoğraf 23.) (Demirtaş 1996: 35), (Türkmen giyimleri Tahtakuşlar Özel Etnografya Galerisi'nde sergilenmektedir.). Yeni önlükler parlak kumaşlardan dikilmiştir (Atlıhan 1997: 70, R. 3, Steiner, Pinwart, Ammermann 2014: 281, R. 86 a).

Yörük Giyimleri

Yörükler sadece Ayvacık'ta değil, Çanakkale ilinin çeşitli yerlerinde yaşarlar. Demirtaş tezinde “*Yörük kıyafetleri genellikle Merkez, Ayvacık, Lapseki ve Yenice dolaylarında bulunur*” (Demirtaş 1996: 8) der. Farklı ilçelerde yerleşen Yörüklerin giyimleri de birbirine

yakındır. Sadece Çanakkale ilinde değil, Balıkesir'in Çanakkale'ye yakın ilçelerindeki Yörüklerin giyimleri ve diğer dokumalarındaki desenler de birbirine benzer. Bu bölgelerin giyimlerini incelemek ayrı bir araştırma konusudur.

Ayvacık Yörük kadın giyimi paçaları giyim sırasına göre; boydan dizlerden aşağıya kadar inen yakası ve etekleri işlenmiş beyaz göynek giyilir. Alta kendilerinin “kıvrım” dedikleri paçaları desenli don giyilir. Göyneğin üzerine “ak enteri” dedikleri beyaz üç etek giyilir (Fotoğraf 1). Bu enteri desensizdir. Ak enterinin üzerine “dallı” denilen bindallı enteri ya da altıparmak kumaştan enteri giyilir (Fotoğraf 2, 3). Sonra üste gümüş kemer ya da bel bağı üç defa dolanarak arkadan bağlanıp ve uçları sarkıtılır. Bele üçgen katlanmış işlemeli bir yağlık bağlanır. En dıştaki enterinin üzerine ceket biçimli “salta” dedikleri giysi giyilir. Salta her zaman giyilmez, ancak gelinler ve yeni evliler giyerler (Fotoğraf 2, 3). Ön tarafta bele dizlerden aşağıya kadar uzunlukta “gergi” (Demirtaş 1996: 15) dedikleri yünden dokunmuş desenli önlükler bağlanır. Ayaklara parlak pembe çoraplar ve siyah ayakkabılar giyilir. Eskiden siyah ayakkabı yerine, sarı deriden dikilmiş “edik” dedikleri yarım çizmeler giyilirdi. Günümüzde de varsa edik giymeyi tercih ederler.

Fotoğraf 1: Ayvacık-Çamkalabak'ta nişanlı kızlarda gergiler (Ş. Atlhan arşivi,1999) (Athhan 2016: 95).

Evli kadınlar başlarına altınlı takkeler giyer ve pullu başörtülerini çene altından çaprazlayıp tepeye bağlarlar. Saçları kâkül kesilir. Genç kızlar kâkül kesmezler, altınlı başlık giymezler ve önlerine gergi bağlamazlar. Evli kadınlar ve kızlar baş giyimini ve süslerini kendileri yaparlar. Düğünde gelin başını usta kadınlar bağlar. Kadınlar evden dışarıda, pazara, düğüne giderken siyah yünden dokunmuş “ferece” dedikleri kaftan şeklinde feraceler giyerler. Günümüzde ferece siyah saten kumaştan dikilir. Yörükler giyimlerinde “kıvrım” (don), göynek, enteri, salta ve bazı gergileri satın alırlar. Evli kadınlar ihram kuşanırlar.

Yörükler ve Türkmenler özel günlerde kız çocuklarını küçük yaşlardan itibaren geleneklere göre giydirirler. Yörüklerde giyim-kuşam ve düğün geleneğinde fazla değişim yoktur. 2000’li yıllardan itibaren Yörük gelinleri kına gecesi eğlencesinde beyaz gelinlik

giymeye, saçlarını kuaförde yaptırmaya başladılar. Bununla birlikte düğünün son günü (gelin alma günü) baba evinden ayrılırken geline geleneksel gelin giyimi giydirilir ve duvak örtülür.

2

3

Fotoğraf 2, 3: Çamkalabak'ta evli kadın giyiminin önden ve arkadan görünümü (Ş. Atlhan arşivi, 2000) (Atlhan 2016: 93, Şekil 3,4)

Çamkalabak ve diğer Yörük köylerinde kadın ve genç kızların giyim parçalarında farklılıklar vardır. Yukarıda da belirtildiği gibi, genç kızların başlıkları altınsızdır ve pullu örtü örtünmezler. Saçları kâkül ve zülûf kesilmez. Gergi ve ihram bağlamazlar, gümüş kemer (günümüzde alüminyumdandır) takmazlar. Genç kızların saçlarındaki örgü sayısı tek sayıdır. Düğün günü gelin saçını çift sayıda örülür. Bazı giyim parçaları onu giyenin medeni durumunu gösterir. Yörede ferace "ferece" denilen kaftan biçimindeki dış giyimi evli kadınlar ve evlenme yaşına gelmiş kızlar giyer (Atlhan 1997: 68).

Düğün tarihleri yaklaşan nişanlı kızlar düğünden bir iki hafta önce "görüş" denilen; yemekli törende beyaz enteriyi giyer ve gergileri de bağlarlar. Kendilerine verilen altın

dizilerini ve altınlı başlıkları giyerler. Ama henüz evli olmadıkları için bindallı enteriyi giymezler ve saçları da kâkül kesilmez (Fotoğraf 1).

Yörük ve Türkmen geleneksel giyimlerinde benzerlik görülür. Bunun yanında giyim parçalarının isimlerinde ve kumaşların malzemelerinde farklılık vardır. Yörük giyimlerinde yozlaşma daha az, Türkmen giyimlerinde daha fazladır.

Yukarıda belirtildiği gibi Türkmenler giyimlerinin dikimlerini ve üzerindeki işlemleri, süslemeleri kendileri yaparlar. Ayvacık Yörükleri ise giyimlerindeki parçaların hepsini kendileri dikmez ve işlemezler. Ayvacık Yörükleri çulhalık tezgâhta bez dokumazlar. Giyimlerindeki donun ve göyneğin kumaşı eski yerleşikler tarafından dokunup işlenir ve dikilir. Donun paçasındaki desenler çulhalık tezgâhta eski yerleşikler tarafından dokunurken oluşturulur (Atlhan 2016: 98, Şekil 24). Göynek desenleri ise işlemedir.

Fotoğraf 4: Ayvacık-Çamkalabak'ta çeyiz sergisinde duvarın üzerinde ve sağ ipte gergiler (Ş. Atlhan arşivi, 2001).

Fotoğraf 5: Istar tezgâhında gergi dokuma (Ş. Atlhan arşivi, 1996), (Atlhan 2016: 96, Şekil 12)

Fotoğraf 6, 7: Boyandıktan sonra gergi ve ayrıntısı (Ş. Atlhan arşivi, 1996), (Atlhan 2016: 96, Şekil 13)

Ayvacık Yörükleri giysi parçalarından gergilerin bazılarını halı kilim dokudukları tezgâhta dokurlar (Fotoğraf 5). Gergiler (önlükler) geleneksel giyimlerde giyimün önemli parçalarındandır. Önlükler Anadolu'da da eskiden beri kullanılmıştır (Türkoğlu: 2002: 11). Anadolu'da her bölgede geleneksel giysilerde yer almaktadır. Önlükler her bölgenin

giyiminde farklıdır (Tansuğ 2006: Bursa- Keles, Çanakkale, Ödemiş, Tokat-Sıraç Türkmenleri, Kayseri, Sivas giyimleri). Çanakkale ve ilçelerindeki giyimlerde önlüklerin malzemelerinde isimlerinde farklılık vardır. Önlüğe Yörüklerde “gergi”, Türkmenlerde “önlük”, “öndeç”, Pomaklarda “önlük” denilmektedir. Yörük ve Türkmen önlükleri eskiden çok benziyorken, günümüzde Türkmen önlükleri parlak ipekli kumaşlardan yapılmaktadır (Atlhan 1997: 70). “Pomak önlükleri ufak karelidir” (Demirtaş 1996: 47).

Fotoğraf 8, 9: Istar tezgâhında dokunurken desenlenmiş gergi ve desen ayrıntısı (Ş. Atlhan arşivi, 1996)

Fotoğraf 10, 11: Dokunurken desenlenmiş gergi ve ayrıntısı-Çamkalabak (Ş. Atlhan arşivi, 1996)

Gergilerin çözgüleri ve zemin atkıları tek kat, sağ bükümlü yün ipliklerdir. Zeminin dokuma örgüsü bezayağıdır. Desen iplikleri çok katlı pamuktur. Desen dokuma sırasında pamuk ipliklerle yapılır. Zemin bezayağı olduğu için nakış sıraları arasında tek atkı geçirilir. Dokuma bittikten sonra önlük boyanır. Zeminin kırmızı olması istenirse kök boya ile kırmızıya boyanır. Boyama reçetesi yüne göre hazırlandığı için, boyarmadde yünlere geçerken, pamuk desen iplikleri boyayı almaz. Gergi kumaşı dokunduktan sonra yıkandığında pamuk iplikler beyaz kalır (Fotoğraf 6, 7, 8, 9). Zemini siyah gergiler kara koyun yapağından dokunur. Gergilere orlon ipliklerden koza yapılıp dikilir (Fotoğraf 6, 7). Tansuğ’un “peygamber çiçeği” dediği, siyah zeminli bağlama batık tekniği ile desenli önlük dokunduktan sonra boyanmıştır (Tansuğ 2006: Bursa-Keles giyimi).

Fotoğraf 12, 13: İşleme desenli gergi ve ayrıntısı (Ş. Atlıhan arşivi, 1996), (Atlıhan 2016: 96, Şekil 14).

Fotoğraf 14, 15: Dokunduktan sonra işleme yapılmış gergi ve ayrıntısı (Ş. Atlhan arşivi, 1996), (Atlhan 2016: 96, şekil 15)

Bazı gergiler desensiz dokunup, boyanıp, yıkandıktan sonra üzerine nakış işlenerek desenlenir. İşleme desenlerinde ana motiflerin etrafı kontürlüdür (Fotoğraf 12,14, 16, 18, 19, 21, 23). Gergiler iki kanat kumaşın özel bir dikişle birleştirilmesinden oluşur (Gergi fotoğrafları). Ayvacık Yörükleri Fotoğraf 6 ve 8’deki gergileri kendileri dokur ve desenler dokunurken yapılır. İşleme desenli gergileri satın alırlar ve bu gergilere “garaşık gergi” derler. Bu gergileri Garaşık Yörükleri dokur, diker ve işlerler. Garaşık Yörükleri Bayramiç ve Balıkesiri’in batısında yerleşmişlerdir. Ayvacık’ın batısında yer alan Kızılkeçili köyüne yerleşenler de Garaşık Yörükleridir (Bahriye Ercan 50- Çamkalabak). Ayvacık- Çamkalabak Yörükleri başörtülerinin kenarına boncuk ve pullu oyalar örerler ama işleme yapmazlar.

Fotoğraf 16, 17, 18: “Kara budak” isimli hayat ağacı desenli önlük ve ayrıntısı, sağdaki ayrıntıda “karanfil” deseni (Ş. Atlhan arşivi, 1996)

Fotoğraf 19, 20: İşleme desenli pullu gergi ve ayrıntısı (Ş. Atlhan arşivi, 1996).

Fotoğraf 21, 22: Geometrik desenli işleme gergi ve ayrıntısı (Ş. Atlhan arşivi, 1996)

Fotoğraf 23: Türkmen giyimindeki bir önlük ayrıntısında pullar ve kozalar (Ş. Atlıhan arşivi, 1996)

Gergilerin desenleri geometriktir. Gergilerde genellikle çengeller (kıvrımlar), yıldız, stilize karanfil, sümbül motifleri ve hayat ağacı desenleri yer alır (Bkz. Gergi fotoğrafları). Desen ve motiflere “yanış” derler. Gergi motifleri yörede halı, kilim ve çoraplarda da görülür. Yörükler kendi dokudukları gergilerin desenlerine isim vermişlerdir. Satın aldıkları ve “garaşık gergi” dedikleri işleme desenli gergilerin birçoğunun desen isimlerini bilmezler. Fotoğraf 12’deki gerginin deseni, Tansuğ’un Çanakkale giyimindeki siyah zeminli önlüğün desenine çok benzemektedir (Tansuğ 2006: Çanakkale giyimi). Fotoğraf 6’daki gerginin desen ismi “turisi”dir. Buna “turisi gergi” denir. Turisi gergi deseni çok sevilir. Deseni yoğundur ve yapması zordur. Her genç kız çeyizinde bu desenli gergiden bulundurmak ister. Fotoğraf 8’deki gerginin desen ismi “küçük bulama”dır. Siyah zeminli gergileri çok yaygın olmamakla birlikte gençler ve yaşlılar giyerler. Garaşık gergiler de sevilerek giyilir. Burada fotoğrafı bulunan tüm gergiler Çamkalabak’tandır.

Sonuç

Geleneksel giyim parçalarından gergiler (önlük) gerek malzemeleri, dokuma teknikleri renkleri desenleriyle ait oldukları toplumun giyim özelliklerini yansıtırlar. Gergiler ön kısımda ve en üste giyilmeleri nedeniyle daha fazla göze çarparlar. Bu nedenle desen ve renkleri de gösterişlidir. Gergiler evli kadınlar tarafından giyilir. Çanakkale-Ayvacık Yörük ve Türkmen giyimlerinde birçok benzerlik olmasının yanında bazı giyim parçalarının

biçiminde ve malzemesinde farklılıklar vardır. Türkmen giyimleri günümüzde halen giyilmekle birlikte giyim parçalarının malzemesinde değişimler olduğu görülür. Eskiden Türkmen önlükleri, Fotoğraf 23’deki önlük ayrıntısında olduğu gibi zemini yünden dokunup, desenleri işlenir, püsküller ve pullarla süslenirdi. Yörük gergileri ise halen çözü ve atkısında yün iplikler kullanılarak dokunmakta ve eski haliyle giyilmektedir. Ayvacık- Yörüklerinde bazı gergiler ıstar tezgâhlarında dokunup desenlenir. Bazıları da işlenmiş olarak satın alınır. Desenleri işleme ile yapılan gergilere “garaşık gergi” denir. Garaşık gergilerini Garaşık Yörükleri dokur ve işlerler. Gergilerin zemin renkleri genellikle kırmızıdır. Bazılarında zeminler siyahtır. Desenleri; geometrik şekillerden, stilize karanfil, sümbül ve ağaç motiflerinden oluşur. Gergilerdeki birçok motif halı, kilim ve benzer dokumalarda da görülür.

Kaynakça

- Atlıhan, Şerife (2017). *Anadolu ve Topkapı Sarayı'ndan Çarpına Dokumalar*. Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Atlıhan, Şerife (2016). “Kuzeybatı Anadolu’da Bezlerin Kullanım Alanları ve Desenleri”. 7. *Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı (Bezce-2016)*, <http://tem.teknoloji.marmara.edu.tr>notice>bezce-2016>, s. 92-104 (Ziyaret tarihi: 01.07.2019).
- Atlıhan, Şerife (1997). “Halk Kültürü Ögelerinden Olan Geleneksel Giyim-Kuşam Konusunda bir Bölgede Yapılan Araştırma”. V. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi bildiri kitabı*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, s. 66-73.
- Demirtaş, Mehmet Sertaç Şevki (1996). *Çanakkale ve Gelibolu Yöresi: Kadın-Erkek Kıyafetlerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, <https://polen.itu.edu.tr> (Ziyaret tarihi 18.12.2021).
- Steiner, Elizabeth; Pinkwart, Doris; Ammermann, Eberhard (2014). *Bergama Heybe ve Torba-Traditionelle Taschen der Yürüken Nordwest-Anatoliens*. Ettlingen Almanya.
- Tansuğ, Sabiha (2006). *Anadolu Giyim Kültürü*. İstanbul: Vaksa.
- Türkoğlu, Sabahattin (2002). *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim-Kuşam (Tarih öncesi çağlardan, Osmanlı Devletine kadar)*. İstanbul: Atılım Kâğıt Ürünleri ve Basım San. A.Ş.

Kaynak Kişiler

- Ayvacık bölgesinde “Türk” olarak bilinen köyler (eskiden yerleşen Yörük köyleri)
- Ayvacık çevresindeki Türkmen köyleri sakinleri (Küçükkuyu, Uzunalan, Bahçedere, Tahtakuşlar (Balıkesir-Edremit), Koşuburnu (Ezine)
- Ayvacık çevresindeki Yörük köyleri sakinleri (Çamkalabak köyü ve mahalleleri, Yukarıköy, Naldöken, Keçikaya, Çınarpınar)
- Bahriye Ercan 50, Ayvacık Çamkalabak köyünde.
- Tahtakuşlar Özel Etnografya Galerisi (Balıkesir-Edremit)